

of constructing the future by personality is temporality that connects the past, the present and the future. The research on temporality as an ideologemme of a scientific direction requires methodological reflection, which in its turn will allow speaking about a significant progress of the psychology of constructing the future.

The purpose of the paper is to examine theoretical and methodological dimensions of constructing the future by personality; to conduct empirical research on the content psychological parameters that affect constructing the future by personality.

The methods of the research: content analysis of the properties of social expectations of personality with the methods «Expected situation» and «Realization of expectations» (Popovych I. S., 2015).

A number of theoretical and methodological aspects of the phenomenon under study, in particular the tasks to be solved, are outlined and substantiated. The paper shows that the ability to construct the future by personality is on the plane of internal/external, open/closed dimensions of the model of the expected future of personality. Four types of designing the model of the expected future are empirically established: the internally-open model of the expected future (IOMEF), which is characterized by high indexes of internality and openness of social expectations of personality; the internally-closed model of the expected future (ICMEF), characterized by high indexes of internality and closeness of social expectations of personality; the externally-opened model of the expected future (EOMEF), which has high indexes of externality and openness of social expectations of personality; the externally-closed model of the expected future (ECMEF), which has high indexes of externality and closeness of social expectations of personality.

Key words: *constructing the future by personality, image of the desired future, internality, externality, openness, closeness, model of expected future.*

Попович Ігор Степанович – доктор психологічних наук, доцент кафедри загальної та соціальної психології Херсонського державного університету.

УДК 159.922.4

Предко В.В.

ЕТНОПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ НАЦІОНАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ

У статті обгрунтовано поняття національного характеру, здійснений теоретико-методологічний аналіз феномену. Охарактеризовані різні підходи до розуміння його сутності. Розглянуто проблему національного характеру в контексті етнопсихологічних досліджень. Визначено зміст та основні психологічні особливості. Виявлені основні фактори, які впливають на його динаміку та формування. Розкриті психологічні механізми та провідні

закономірності функціонування національного характеру, його структура та властивості. Підкреслено його вплив на соціально-політичні реалії суспільства.

Ключові слова: *національний характер, дух народу, душа народу, особистісно-орієнтований підхід, культурно-орієнтований підхід, структура національного характеру, властивості національного характеру.*

Постановка проблеми. Протягом тисячоліть існування людства, різні нації, взаємодіючи між собою, впливали одна на одну. Проте жодна з них не стала тотожною, ідентичною іншій; кожна з них, має своє характерне поєднання рис, яке становить її унікальність і неповторність, її національний характер. Саме тому для розуміння психологічних особливостей окремого народу необхідне детальне вивчення його національного характеру.

Все більше актуальності набуває проблема міжкультурних контактів, вона стимулює психологів до вивчення психологічної природи міжетнічної взаємодії, врахування та визначення особливостей національного характеру задля знаходження оптимальних шляхів взаєморозуміння та конструктивних міжетнічних відносин в поліетнічному середовищі.

Сьогодні, в умовах глобалізації, яка поглинає все суспільство, проблема вивчення національного характеру також зумовлена потребою збереження унікальності та етнопсихологічної самобутності народу. Особливого значення національний характер набуває в контексті державотворення адже задля розвитку оптимальної моделі трансформації суспільства важливо знати та враховувати провідні психологічні механізми національного характеру. Виділення специфічних національних рис дозволить виявити цінності та характер, визначити політичну активність громадян, провідні форми їхньої взаємодії, допоможе сформувати національну ідею задля конструктивного творення майбутнього.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми національного характеру висвітлювались у працях істориків, етнографів, філософів, соціологів та психологів. Зокрема дослідженням національного характеру займались: Ш. Монтеск'є, К. Гельвецій, Д. Юм, Г. Гердер, І. Кант, Г. Гегель, В. Вундт, Л.Н. Гумільов, К. Юнг, Е. Дюркгейм, Г. Лебон, Г. Шпет, М. Мід, Р. Бенедикт, Р. Лінтон, А. Інкельс, Д. Левенсон, Е. Баграмов, Н. Джандільдін, І. Кон, П. Гнатенко, І. Данилюк, О. Донченко, М. Пірен, Г. Андреева, А. Бичко, В. Крисько, О. Савицька, Л. Співак, А. Швецова. Проте, незважаючи на велику кількість наукових праць з даної проблематики, дослідження особливостей національного характеру потребує подальшої розробки.

Мета статті: проаналізувати теоретико-методологічні засади дослідження проблеми національного характеру, виявивши детермінанти його формування, розкрити властивості та основні психологічні закономірності, визначити структуру та особливості функціонування.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Національний характер складно піддається науковим дослідженням, так як

пов'язаний з внутрішніми, несвідомими психологічними параметрами етносу; проте вже у XXI ст. концепт національного характеру став одним з найактуальніших проблем, пов'язаних з національними процесами.

Народ є така сама органічна істота, як і окрема людина, тому необхідно досліджувати його моральні звичаї, ритуали, розглядаючи їх у взаємозв'язку стосовно цілого народного організму, в такий спосіб виявляючи особливості, що відрізняють один народ від іншого [8, с. 128].

Національний характер — це система ставлень конкретної етнічної спільноти до різноманітних сторін оточуючої дійсності, що виявляється у стійких стереотипах їх мислення, емоційних реакціях і поведінці в цілому. Національний характер є поєднанням фізичних і духовних рис, які відрізняють одну націю від іншої [19]. За П.Гнатенко, національний характер — це певна сукупність соціально-психологічних рис, установок та стереотипів, які властиві нації на певному етапі розвитку і які проявляються в ціннісному ставленні до навколишнього світу [6]. Деркач співвідносить національний характер з національним інтелектом, який виражається в продуктах культури, тобто в літературі, філософії, мистецтві та звичаях, традиціях, обрядах [9].

Важливим чинником формування національного характеру виступає клімат. Прибічник географічного детермінізму Ш. Монтеск'є [14] підкреслював вирішальну роль середовища у формуванні національного характеру. Тобто, географічне розташування, ґрунти, ландшафти та клімат впливають та визначають загальний дух народу.

Аналогічні положення висував К. Гельвецій [4], який підкреслював динамічні особливості національного характеру. Згідно концепції вченого на формування національного характеру впливає суспільно-політична система. Незважаючи на те, що кожен народ має своє особливе світобачення, здатність сприймати і відчувати, характерну лише їм, зміна соціально-політичної ситуації або інша форма правління може повністю змінити національний характер.

Проблематику національного характеру розробляв Д. Юм, у своїй роботі «Про національні характери» провідним механізмом формування національного характеру вчений визначав соціальний фактор [22]. Так, загальні риси національного характеру, схильності, звичаї формуються під час спілкування та взаємодії з іншими спільнотами.

Комплексно до проблеми формування національного характеру підійшов Й.-Г. Гердер [5], розглядаючи його як поєднання зовнішнього та внутрішнього. Під зовнішнім він розумів кліматичні умови, а під внутрішнім — органічні, зокрема генетичні особливості. Вчений зазначав, що генетична сила породила органічні утворення на Землі, а клімат лише сприяє або протидіє цій силі. Так, провідну роль він надавав внутрішнім факторам.

Значне місце серед етнопсихологічних досліджень посідає вчення І. Канта, який зазначав що кожен народ має свій характер. Основні риси національного характеру генетично передаються з покоління у покоління. Він залишається сталим та незмінним протягом всього часу, це доводиться тим, що

при зміні місця проживання, форми правління, характерні особливості народу, як правило, не змінюються — зберігається їхня мова, рід занять, культура та ін [12].

У результаті аналізу національного характеру різних народів було сформоване поняття "дух народу", яке стало широко вживаним. Г. Гегель у праці «Філософія духу» відзначає, що національний характер — це прояв суб'єктивного духу в різних природних умовах, які по суті визначають специфіку духовного світу націй та рас, особливий дух народу [3]. Дух народу мав певну визначеність і виконував функції, які формували у кожного етносу свій власний світ, свою культуру, релігію, звичаї; вони визначали своєрідний державний устрій, закони і поведінку людей, їхню долю і історію. Тобто специфіка долі народу залежить від тих особливих характерних властивостей, якими природа наділила народ ще на початку існування. Таким чином, національний характер, Г. Гегель вважав стійким і незмінним.

За В. Вундтом [2], душа народу, її національний характер виявляється через своєрідні продукти розвитку: мову, міфи, звичаї. Національний характер не можна розглядати лише як певну сукупність особистостей, його потрібно вивчати через взаємозв'язок його членів, виділяючи притаманні йому характерні особливості. Це вищі психічні процеси, які виникли протягом спільного життя, а саме колективна творчість, суспільні прагнення та уявлення.

Л.Н. Гумільов [7] співвідносив етнос з біосоціальним організмом, який існував протягом тривалого часу. Вчений зазначав, що у представників одного етносу коливання біополів налаштовані однаково, в унісон, це притягує членів етносу один до одного і робить їх схожими. Розвиток і формування національного характеру детермінований географічними і геокосмічними факторами. Тобто, формування особливостей національного характеру — результат спільної дії космічної енергії та особливостей ландшафту.

Одну з найбільш обширних характеристик національному характеру надає Е. Дюркгейм. Вчений трактував його як загальну для народу систему вірувань та почуттів, яка виражає психологічний тип суспільства. Національний характер проявляється в діяльності представників народу та пов'язує кожне його покоління між собою, виступає колективною свідомістю народу. Е. Дюркгейм вказував на те, що кожній людині притаманні два види свідомості: перший вид містить стани, які властиві індивіду; другий містить стани, які характерні групі індивідів, саме вони пов'язують індивіда з суспільством і утворюють так зване "суспільство всередині нас", яке проявляється у вигляді однотипних для представників однієї етнічної спільноти реакцій та почуттів, які й становлять національний характер [11].

Г. Лебон визначав національний характер як сукупність моральних та інтелектуальних особливостей, які виражені в установах, мистецтві та віруваннях певного народу «... люди кожної раси володіють, ареалом ідей, традицій, почуттів, способів мислення, який становить несвідому спадщину від їхніх предків і ніколи не зникне» [15]. Вчений пропонував вивчати національний

характер через мову, релігію, мистецтво, літературу та слушно наголошував, що для вивчення національних особливостей потрібен інструментарій саме психології, оскільки ніщо інше не дасть такого повного розуміння характеру нації.

Г. Шпет [21] підкреслював, що кожен колектив своєрідно, відмінно від інших, сприймає, ставиться та оцінює обставини і умови свого буття; саме в цьому ставленні і сприйнятті виражається національний характер, який в свою чергу, визначає державний устрій. Сукупність переживань, зумовлених соціальними явищами визначає духовний уклад національного характеру і проявляється в традиціях, звичаях, віруваннях, відносинах, почуттях.

У 40-ті роки ХХ ст. в США проявлялось значне зацікавлення до вивчення національного характеру. На початку Другої світової війни в американських військових колах виникла думка про те, що розуміння психології іншого народу, особливостей його національного характеру було б корисне для планування дій у військовий і післявоєнний періоди. Знання особливостей і характеристик власного національного характеру може допомогти підняти моральний рівень і бойовий дух [14].

Основними напрями вивчення національного характеру були культурно-центричний підхід, спрямований на вивчення соціокультурних феноменів і їх психологічних особливостей та особистісно-центричний, який пояснював відмінності людської поведінки, типу для різних культур. Представники першого напрямку (М. Мід, Р.Бенедикт) пов'язували національний характер з поняттям «культурної моделі поведінки», описували його як особливий спосіб розподілу і регулювання цінностей, моделей поведінки всередині культури. Вчені досліджували зв'язок соціальних цінностей та стереотипів з досвідом індивіда. Представники особистісно-центрованого напрямку (Р.Лінтона А.Інкельс, Д. Левенсон) ставили під сумнів існування домінуючого типу особистості в певній спільноті, вони вказували, що нація поліетнічне утворення і зазначали на мультимодальності нації. Так, поняття модальної особистості описує не загальні особливості всіх членів спільноти, а лише ті особистісні характеристики, які притаманні їхній більшості. Згідно їх досліджень національний характер виявляється у стійких рисах особистості, і в особистісних моделях що є модальними для дорослих членів спільноти. Особистісно-центрований напрям також спирався на позиції психоаналітичної теорії, пояснюючи певні особливості національного характеру «пелюшковим детермінізмом» [16].

Вже в 70-ті роки ХХ століття постало питання про дослідження методологічних аспектів національного характеру, зосереджувалась увага на дослідженні структурних елементів національного характеру. Радянські вчені Е. Баграмов, Н. Джандільдін, І. Кон та ін. висловили думку про необхідність дослідження методологічних аспектів національного характеру. Основні розробки вчених стосувалися генетичних і змістових аспектів національного

характеру. І. Кон вважав, що у вивченні національного характеру головним завданням є виділення його формально-аналітичних структурних елементів [13].

Н. Джандільдін вважав національний характер сукупністю специфічних психологічних рис, притаманних тій чи іншій соціально-етнічній спільноті в конкретних історико-етнічних, культурних і природних умовах її розвитку. Вчений виділяє такі структурні елементи національного характеру: звички й поведінка; емоційно-психологічна реакція на явища звичайного та незвичайного середовища; ціннісні орієнтації; потреби і смаки [10].

Г.М. Андреева зазначала: "Мова йде не стільки про певний "набір" рис, скільки про ступінь прояву тієї чи іншої риси в цьому наборі, про специфіку цього прояву"[1]. Для того, щоб зрозуміти риси характеру, необхідно їх порівняти із загальною системою цінностей, що залежить від способу життя, соціально-економічних і географічних умов життя народу. Самі ж якості національного характеру необхідно вивчати, аналізуючи національні традиції, звичаї, вірування, історію та природні умови життя.

Згідно М.І. Пірен, національний характер виражає суб'єктивний досвід нації, набутий завдяки історії та своєрідних умовам існування. Він закарбований у стійких властивостях та особистісних рисах нації, які виражаються у звичній поведінці та ставленні до зовнішнього середовища й інших спільнот [18].

І. Данилюк стверджує, що національний характер явище не біологічного походження, його риси та властивості спричинені сукупністю соціально-економічних, історичних та географічних умов існування нації. Так, якщо нація мешкає на великій території з різноманітними географічними і кліматичними умовами, то має певні відмінності у психології, звичаях, традиціях тощо. У представників нації, які живуть у прикордонних районах з іншими державами, внаслідок економічних і культурних зв'язків можуть бути вироблені деякі психологічні риси сусідніх народів. Таким чином, специфічні риси національного характеру — це соціально-психологічна категорія, сукупність особливостей способу господарської діяльності й побуту, суспільного ладу і природних умов, форми спілкування з іншими народами, культури та вірувань, які характерні для певного народу; вони позначаються на психіці людей, їх моральних звичаях, звичках, смаках, способі мислення, сприйнятті явищ зовнішньої дійсності й реакції на них [8, 128].

У сучасній етнопсихології досить поширеною є теорія вчення К. Юнга про архетипи колективного несвідомого [23], згідно якої підсвідома сфера психіки кожної людини містить приховані сліди пам'яті щодо історичного досвіду своєї нації. К. Юнг зазначає, що колективне несвідоме формується із залишків колективних переживань етнічної групи, певних неусвідомлених реакцій, які проявилися в характерних для цієї групи прообразах, прототипах і підсвідомо детермінували поведінку та характер мислення кожної людини. Архетип позначає суть наслідуваних несвідомих прототипів і структур психіки, які переходять із покоління в покоління; забезпечують основу поведінки, розуміння світу, яке властиве певній етнічній групі. Архетипи утворюють свого

роду загальні апріорні, психічні і поведінкові програми. Прототипи, структурні елементи психіки є свого роду зразками поведінки, мислення, бачення світу, складаючи особливості способу життя, мислення і бачення світу окремої етнічної групи.

Аналізуючи національний характер, слід звернути увагу на його психологічні закономірності, так у методологічному визначенні характеру домінують три головні характерні особливості: по-перше, його цілісність та сталість, тривалий та відтворювальний процес існування; по-друге, становлення у процесі реального життя; по-третє, зв'язок характеру з поведінкою, яку він і обумовлює. Так звана «базова тріада характеру», розгляд якої, дозволяє досягти багатовимірного розуміння змісту національного характеру, процесу його утворення і механізмів його дії. Перший елемент тріади визначає національний характер функціональною цілісністю, складові якої тісно пов'язані між собою і утворюють єдиний психічний комплекс, який відтворює себе у різноманітних ситуаціях буття і реакціях на них. Другий елемент тріади показує національний характер як культурно-історичне явище, яке має свій генезис, який сформувався внаслідок зовнішніх впливів, конкретних ситуацій історичного розвитку народу. Третій елемент постає у вигляді усталених комплексів поведінки, практичних настанов, автоматизмів та реакцій, в яких втілюється національний характер і до яких він спонукає. Таким чином, виявлена структурна єдність цих трьох елементів національного характеру розкриває його психологічний зміст, показує процес формування та динаміки, виявляє механізм дії в конкретних ситуаціях людського існування. Основними властивостями національного характеру постають: а) фіксованість національного характеру, тобто антропологічний чинник, який виявляється в тілесно-фізіологічній конституції етносу та національний темперамент, вони впливають на зміст та генезис національного характеру; б) психологічно стабільна функціональна цілісність, постійно діючий психологічний комплекс; в) історичність, національний характер зберігає зв'язок з подіями минулого, які його і зумовили; г) взаємообумовленість з поведінкою, вона зумовлена національним характером і ним же продукується. Виокремлені складові національного характеру, які окреслюють можливості конкретного аналізу психологічних особливостей окремих етносів, дозволяють представити його як певну структуру і на основі цього здійснювати конкретно історичний аналіз характеру тієї чи іншої нації [20].

На думку американських вчених, в національному характері етносу з'єднані загальні для всіх його представників національні особливості особистості і її комунікативної поведінки. На цій основі була вироблена точка зору про те, що національний характер формується головним чином під впливом культурних інститутів в процесі навчання і виховання дитини, під впливом системи цінностей і поведінки дорослих [14].

Основними властивостями національного характеру постають зафіксовані типові риси, які проявляються в різноманітних поєднаннях у

більшості представників етносу та особлива, неповторна структура характеру [19].

Риси національного характеру передаються від покоління до покоління, утворюючи міцну і стійку структуру. Успадкування рис національного характеру відбувається генетичним шляхом, успадкування пам'яті щодо історичного досвіду своєї нації, тобто колективне підсвідоме та соціально-психологічним - звичаєвим, традиційним способом. Традиції - це синтезовані, підпорядковані національному ідеалу вірування, способи мислення, почуття, прагнення, страждання, норми поведінки попередніх поколінь. Вони є основним механізмом інтеграції народу в єдине ціле [20].

Розглядаючи провідні механізми функціонування національного характеру варто зазначити про його вплив. Так, національний характер є основою етнонаціональної ідентичності, він визначає приналежність людини до спільноти, формує відчуття спорідненості людини з іншими представниками нації, постає важливим фактором державотворчого процесу.

Соціально-політичні реалії суспільства завжди обумовлені етнонаціональною ментальністю та особливостями національного характеру. Сьогодні, національний характер чинить неабиякий вплив на загальний стан народу. Він виступає суттєвим чинником формування національної ідеї, яка може об'єднати народ задля перспективного розвитку та зміцнення держави.

Психологічне сприйняття індивідом соціально-політичних процесів обумовлено багатьма детермінантами, найважливішою з яких є національний фактор (характер), який виступає основою психологічного складу нації, що визначає особливості середовища, психології конкретної людини і групи, що сприяє формуванню у них певного типу з домінуючими політичними уподобаннями, методами і способами досягнення своїх інтересів. Помітно вплив національного характеру на їх політичну культуру, політичні позиції, способи орієнтації і дій в політичному просторі. Тобто національний характер один з складових елементів і водночас основа психологічного складу нації. Він впливає на стан народу та політичні процеси, так у кризових ситуаціях, в періоди загострення національних проблем певні риси національного характеру можуть виходити на передній план, детермінуючи політичну поведінку людей [9].

Національний характер постає ефективним способом зв'язку теперішнього, минулого та майбутнього. Культурно-історична єдність національного характеру слугує відродженню колективної пам'яті та сприяє актуалізації патріотизму.

На сьогоднішній день вияви особливостей національного характеру та зумовлена ним національна спадщина постає потужною зброєю, яка не дозволить потонути у світі та культурі іншого. Сформована протягом століть форма соціального існування утворює єдину, цілісну систему консенсусної узгодженості, яка впорядковує і структурує реакцію на всі виклики сьогодення. Так, задля вдалого вибору ключових факторів на формування шляхів гармонійного національно-державного розвитку та зміцнення етнонаціональної

ідентичності необхідно звертатися до психологічної складової національного характеру, розуміти особливості народу.

Аналіз особливостей національного характеру, домінуючих його рис та характерних особливостей надає платформу для консолідації та спільного ідейного зрушення; допоможе визначити ті чинники, які приживуться і будуть доречними у реформах державно-суспільних інституцій. Адже для перспективного розвитку держави, всі національні процеси мають здійснюватися не на привнесенні зовнішніх, чужорідних ідей, а шляхом відродження власних глибинних культурних зразків та схильностей.

Висновки. Отже, національний характер — це стійка система психологічних рис, формування якої детерміновано географічними, соціальними, суспільно-історичними та геокосмічними, колективно несвідомими факторами. Він виявляється через світовідчуття, спосіб мислення, культуру, звичаї та традиції; репрезентує ціннісну та мотиваційно-вольову сферу народу.

Провідними функціями національного характеру постає обумовлення поведінки, визначення соціально-політичних реалій суспільства. Він інтегрує народ в єдине ціле та виявляє специфічність кожної нації.

Вивчення та аналіз особливостей національного характеру зумовлений потребою зміцнення власної самобутності, визначенням оптимальних моделей державотворення та гармонізацією міжетнічних відносин.

Література

1. Андреева Г. М. Социальная психология: учебник [Электронный ресурс] / Г. М. Андреева. – М., 2003. – 229 с. – Режим доступа: http://dou4sun.ru/files/File/biblioteka_andreeva-soc-psy.pdf
2. Вундт В. Проблемы психологии народов / В. Вундт. – СПб.: Питер, 2001. – 160 с.
3. Гегель Г. В. Феноменология духу / Г. В. Гегель ; пер. з нім. П. Тарашук. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. – 548 с.
4. Гельвецій К. А. Про людину, її розумові здібності та виховання / К. А. Гельвецій ; пер. з фр. В. Підмогильний. – К.: Основи, 1994. – 416 с.
5. Гердер И. Г. Идеи к истории философии человечества / И. Г. Гердер ; перевод и примеч. А. В. Михайлова. – М.: Наука, 1977. – 703 с.
6. Гнатенко П. И. Национальная психология: монография [Электронный ресурс] / П. И. Гнатенко. – Режим доступа: <http://amkob113.ru/gnt/>
7. Гумилев Л. Н. Психологическое несходство этносов / Л. Н. Гумилев / Психология национальной нетерпимости : хрестоматия / сост. Ю. В. Чернявская. – Мн. : Харвест, 1998. — С. 62—71.
8. Данилюк І. В. Етнічна психологія як галузь наукового знання: історико-теоретичний вимір: Монографія / І. В. Данилюк. — К.: “САММІТ-КНИГА”, 2010. – 432 с.

9. Деркач А.А. Политическая психология / Под общей ред. А.А. Деркача, В.И. Жукова, Л.Г. Лаптева. – М.: Академический Проект, Екатеринбург: Деловая книга, 2003. — 858 с.

10. Джандильдин Н. Д. Природа национальной психологии / Н. Д. Джандильдин. – Алма-Ата, Казахстан, 1971. – 304 с.

11. Дюркгейм Э. Ценностные и «реальные суждения». / Э. Дюркгейм // Социологические исследования. – 1991. – №2. – С. 106-114.

12. Кант И. Антропология с прагматической точки зрения / И. Кант ; ред. Т. И. Ойзерман // Сочинения в шести томах / И. Кант ; под общ. ред. В. Ф. Асмуса, А. В. Гулыги, Т. И. Ойзермана – М.: Мысль, 1966. – Т. 6. – С. 349-588.

13. Кон И. С. К проблеме национального характера [Электронный ресурс] / И. С. Кон. – Режим доступа: https://scepsis.net/library/id_903.html

14. Крысько В.Г. Этническая психология / В. Г. Крысько. – М. : Академия, 2002. – 320 с.

15. Лебон Г. Психология народов и масс / Г. Лебон. – СПб.: Макет, 1995. – 316 с.

16. Метелюк В.І. Національний характер: консерватизм і зміни [Електронний ресурс] / В.І. Метелюк, О.В. Марченко. – Режим доступу: <http://www.psyh.kiev.ua>

17. Монтескье Ш. О законах в их отношении к основным началам образующим общий дух, нравы, обычаи народа / Ш. Монтескье // «Избранные произведения» / Ш. Монтескье ; общ ред М. П. Баскина. – М.: Госиздполит., 1955. – с 410-432.

18. Пірен М. І. Основи етнопсихології / М. І. Пірен – К.: Наукова думка, 1996. – 436 с.

19. Савицька О. В. Етнопсихологія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. В. Савицька, Л. М. Співак. – К. : Каравела, 2011. – 263 с.

20. Швецова А.В. Національний характер як усталена психологічна структура / А.В. Швецова // Культура народів Причорномор'я. — 1997. — № 2. — С. 317-321.

21. Шпет Г. Г. Введение в этническую психологию / Г. Г. Шпет // Шпет Г. Г. Сочинения. — М. : Правда, 1989. — С. 475—574.

22. Юм Д. О национальных характерах / Д. Юм ; пер. С. Е. Лагунина // Сочинения: в 2 т. / Д. Юм ; пер. с англ. С. И. Церетелли, В. С. Швырева и др. – 2-е изд., доп. и испр. – М.: Мысль, 1996. – Т. 2. – С. 605–622.

23. Юнг К. Г. Сознание и бессознательное / К. Г. Юнг ; пер. А. Алексеев. – СПб.: Университетская книга, 1997. — 544 с. — (Классика психологии).

Транслітерація

1. Andreeva, H. M. (2003) Sotsyalnaia psykholohyia: uchebnyk [Social psychology: textbook]. Retrieved from: http://dou4sun.ru/files/File/biblioteka_andreeva-soc-psy.pdf

2. Wundt, W. (2001) Problemi psikhologyy narodov [Problems in Cultural Psychology]. Saint Petersburg: Pyter. [in Russian].
3. Hegel, H. V. (2004) Fenomenolohiia dukhu [The Phenomenology of Spirit]. Kyiv: Vyd-vo Solomii Pavlychko «Osnovy». [in Ukrainian].
4. Helvétius, K. A. (1994) Pro liudynu, yii rozumovi zdibnosti ta vykhovannia [Man, his intellectual faculties and his education]. Kyiv: Osnovy. [in Ukrainian].
5. Herder, Y. H. (1977) Ydey k ystoryy fylosofyy chelovechestva [Ideas for a philosophy of the history of mankind]. Moscow: Nauka. [in Russian].
6. Hnatenko, P. Y. (2000) Natsyonalnaia psikhologhiya: monohrafiya [National psychology: monograph]. – Retrieved from: <http://amkob113.ru/gnt/> [in Russian].
7. Humylev, L. N. (1998) Psikhologhicheskoe neskhodstvo etnosov [Psychological difference of ethnoses]. Psikhologhiya natsyonalnoi neterpymosti : khrestomatyiya [Psychology of national intolerance: Chrestomathy] Yu. V. Cherniavskaia (Ed). Minsk. : Kharvest. [in Russian].
8. Danyliuk, I. V. (2010) Etnichna psikhologhiia yak haluz naukovooho znannia: istoryko-teoretychnyi vymir [Ethnic Psychology as a Branch of Scientific Knowledge: Historical and Theoretical Dimension] - K., 2010. [in Ukrainian].
9. Derkach, A.A. Zhukov, V.Y. Lapteva, L.H. (Eds) (2003) Polytycheskaia psikhologhiya [Political Psychology]. – Moscow: Akademicheskyyi Proekt, Yekaterinburg: Delovaia knyha. [in Russian].
10. Dzhandyldyn, N. D. (1971) Pryroda natsyonalnoi psikhologhy [The nature of national psychology]. – Almaty: Kazakhstan. [in Russian].
11. Durkheim, E. (1991) Tsennostnie y «realnie suzhdeniia». [Value and "real judgments"]. Sotsyolohicheskyye yssledovaniia – Sociological studies, 2, 106-114. [in Russian].
12. Kant, Y. (1966) Antropolohiya s prahmatycheskoi tochky zreniia. [Anthropology from a Pragmatic Point of View] Sochyneniia v shesty tomakh [Works in six volumes] Asmus, V. F. Hulihy, A. V. Oizermana, T. Y. (Eds). Moscow: Misl. Vol. 6. 349-588. [in Russian].
13. Kon, Y. S. (1971) K probleme natsyonalnogo kharaktera [To the problem of national character] Retrieved from: https://scepis.net/library/id_903.html [in Russian].
14. Krysko, V. H. (2008) Etnicheskaya psikhologiya [Ethnic psychology]. – Moscow: Ispyt. [in Russian].
15. Lebon, H. (1995) Psikhologhiya narodov y mass [The Psychology of Peoples and Crowd] Saint Petersburg.: Maket. [in Russian].
16. Meteliuk, V.I. (2014) Natsionalnyi kharakter: konservatyzm i zminy. [National character: conservatism and change]. <http://www.psyh.kiev.ua>. Retrieved from: <http://www.psyh.kiev.ua>.
17. Monteskie Sh. (1955) O zakonakh v ykh otnoshenyy k osnovnym nachalam obrazuiushchym obshchyi dukh, nravy, obychai naroda [On the laws in

their relation to the basic principles forming the common spirit, morals, customs of the people]. *Yzbrannie proyzvedeniya – Selected Works*. M. P. Baskyna (Ed). – Moscow: Hosiya dpolyt. 410-432. [in Russian].

18. Piren, M. I. (1996) *Osnovy etnopsykholohii [Fundamentals of ethnopsychology]*. Kyiv: Naukova dumka. [in Ukrainian].

19. Savytska, O. V. & Spivak, L. M. (2011) *Etnopsykholohiia : navch. posib. dlia stud. vyshch. navch. zakl. [Ethnopsychology]*. Kyiv: Karavela. [in Ukrainian].

20. Shvetsova, A.V. (1997) *Natsionalnyi kharakter yak ustalena psykholohichna struktura [National character as an established psychological structure]*. *Kultura narodov Prychernomia. — Culture of the peoples of the Black Sea*, 2, 317-321. [in Ukrainian].

21. Shpet, H. H. (1989) *Vvedeniye v etnycheskuiu psykholohiyu [Introduction to ethnic psychology]*. Shpet H. H. *Sochyneniya.— Gustav Shpet Works*. Moscow: Pravda. 475—574. [in Russian].

22. Hume D. (1996) *O natsyonalnikh kharakterakh [Of National Characters]* (S. E. Lahunyna, Trans) *Sochyneniya: v 2 t. – Works in 2 Volumes*. (Tseretelly, S. Y. Et al., Trans). Moscow: Misl. Vol. 2. 605–622. [in Russian].

23. Jung K. H. (1997) *Soznanye y bessozatelnoe [Conscious and the unconscious]*. Saint Petersburg: Unyversytetskaia knyha. [in Russian].

Predko V.

ETHNPSYCHOLOGICAL ANALYSIS OF NATIONAL CHARACTER

The article substantiates the notion of a national character, carried out a theoretical and methodological analysis of the phenomenon. Different approaches to understand his essence are described. The problem of national character in the context of ethnopsychological research is considered. The content and main psychological features are determined. The main factors that influence its dynamics and formation are revealed. The psychological mechanisms and leading laws of functioning of the national character, its structure and properties are revealed. His influence on socio-political realities of society is underlined.

Key words: *national character, national spirit, soul of people, person-oriented approach, cultural-oriented approach, structure of national character, properties of national character.*

Предко Вікторія Володимирівна – аспірант кафедри загальної психології факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ.